ЛІСІВНИЦТВО І АГРОЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ
Харків: УкрНДІЛГА, 2010. – Вип. 117

УДК 338:639.1(477.83/86)

О. Р. ПРОЦІВ [*]

СЕКТОР МИСЛИВСТВА В ЕКОНОМІЦІ ГАЛИЧИНИ СЕРЕДИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.: ЗНАЧЕННЯ Й ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Івано-Франківське ОУЛМГ, Львівський регіональний інститут державного управління[†]

На переломі XIX століття Галичина, яка входила в Австро-Угорську імперію, імпортувала 2,5 тисяч тонн м'яса дичини на суму 2,5 млн. злотих. Торгівля м'ясом дичини зосереджувалася переважно у великих містах, де ціни були найвищими. У цей період жителі міста Львова споживали 102 тони дичини/рік. Місто Краків споживало щороку в середньому 20 голів оленів, 50 кабанів, 800 козуль, 12 тис. зайців, 20 тис. голів пернатої дичини. Близько 40 % добутої дичини експортувалося в інші регіони імперії та за її межі.
Ключові слова: Австро-Угорська імперія, Галичина, полювання, економіка.

Для дослідження економічного значення мисливства у задоволенні потреб людини необхідно проаналізувати споживання продукції мисливства, його частку порівняно з іншими продуктами харчування. У процесі розвитку людства змінюються роль і місце мисливства, а у певному часі значення мисливства відрізняється для різних соціальних верств суспільства. У вітчизняній науковій літературі питання ролі мисливства в економіці не досліджувалося, тому для написання цієї статі нами використано матеріали, опубліковані за кордоном. Ця проблематика широко висвітлювалася у періодичній пресі Австро-Угорської імперії, а саме у журналах "Łowiec" ("Мисливець"), який виходив у Львові як друкований орган Галицького мисливського товариства з 10 січня 1878 року, та "Łowiec Polski" ("Мисливець польський"), що виходив у Варшаві з 1899 року як орган цісарського товариства правильного полювання Польщі. Частково ці питання також висвітлені у працях Е. Шехтеля [14], С. Павліка [8, 13], А. Мнішека [4], С. Крогульського [5, 10], В. Кравчинського [7].

Метою дослідження є оцінювання значення споживання мисливської продукції у Галичині кінця XIX – третини XX століття та порівняльний аналіз із теперішнім часом, а також з'ясування ролі мисливських товариств Галичини у лобіюванні інтересів мисливства.

До X століття мисливство лише задовольняло потреби людини у харчуванні. У міру господарського розвитку та все більшого розшарування суспільства за майновим рівнем полювання набувало рис відпочинку для заможних людей. Воно ставало основним джерелом постачання військ провіантом під час воєнних походів. Від цього часу датуються перші обмеження щодо обсягів полювання, які мали на меті більшою мірою "охорону дикого звіра", ніж забезпечення інтересів і привілеїв суспільних одиниць або соціальних груп. Основним привілеєм тодішніх влад були так звані полювання на "великого звіра" (тура, зубра, дикого кабана, оленя, ведмедя) і навпаки, так званим полюванням малим, або полюванням на "малого звіра" – пернату дичину, лисиць, бобрів, зайців могли займатися навіть слуги.

Незважаючи на складну еволюцію мисливства, це заняття й нині має стійкі елітні характеристики. Таким воно було і в Австро-Угорській імперії, у тому числі у Галичині XIX століття. Преса з пафосом писала про здобутки тогочасної владної еліти. Так, у "Ловці Польському" повідомлялося, що Німецький цісар Вільгельм II (1859 – 1941) – останній кайзер Німеччини, у 1908 році добув 126 оленів-самців, 9 оленів-самиць, 7 ланей, 88 лисиць. А за своє життя він добув 1783 оленів-самців, 86 оленів-самиць, 1644 ланей, 2941 великих диких кабанів, 316 малих диких кабанів, 3 ведмеді, 9 лосів, 4 зубри, 17951 зайців, 5 борсуків – загалом 61913 голів дичини [1].

Не гіршим мисливцем свого часу був Австрійський цісар – імператор Франц Йосиф I (1848 – 1916), який добув відповідно до поданого реєстру від дня свого приходу на трон у 1848 році до кінця 1899 року 2490 оленів, 204 голів лані, 441 козуль, 1536 диких кабанів,

[†] аспірант

7249 зайців, 224 лисиць, 771 глухарів і тетеруків,16970 фазанів, 896 вальдшнепів, 8321 куріпок, 1404 диких качок, 1343 різної дичини – загалом 48345 голів дичини [2].

Три тисячі серн добув свого часу князь Август Саський, адмірал Австрії [3].

З кількості добутої дичини можна зробити висновок про велику порівняно з теперішнім часом чисельність мисливських тварин. Так Франц Йосиф І добув майже удвічі більше оленів, ніж нині нараховується загалом у Івано-Франківській області. Мисливську еліту переважно цікавили мисливські трофеї. У цей час зароджуються перші виставки мисливських трофеїв, які є символом мисливської доблесті і предметом гордості їх власників. У Львові графом В. Дідушицьким, засновником Галицького мисливського товариства, організовується великий природничий музей. Утворюються перші мисливські товариства у Львові, та виходить перший випуск журналу "Ловець".

Відомо, що при вполюванні гарного трофейного оленя щедрі мисливці платили єгерям премії, сума яких досягала 200 крон. За таку премію можна було купити близько 800 кілограмів свинячого м’яса [4].

Вироблялася специфічна аристократична мисливська етика. Так, одне з найбільших тогочасних мисливських товариств, яке було засноване у 1876 році у місті Львові, з презирством ставилося до мисливців, які проводили полювання з метою добування м’яса. Вони вважали, що такі особи були негідними звання мисливця [5].

Незважаючи на благородні захоплення мисливської еліти, мисливство мало й іншу сторону, а саме: забезпечення не лише трофейних екземплярів, але й харчових продуктів. Тому Галицьке мисливське товариство практично з часу свого заснування організовує на Львівському ринку торговий ряд для продажу м’яса дичини, добутого членами товариства. Це дало можливість зменшити його вартість, тому що із продажу виключалися перекупники, які необґрунтовано завищували ціну м’яса [6]. Були навіть своєрідні традиції торгівлі дичиною у Галичині. Так, ще у XIV столітті торгівці дичиною у Кракові дарували бургомістрові на його день народження по дві куріпки [7].

У зв’язку з низькою чисельністю дичини у Галичині наприкінці XIX століття вартість її була вищою, ніж в інших країнах. Велику кількість дичини добували нелегально. Торгаші нелегальну дичину продавали за набагато нижчими цінами, ніж ті, які склались на ринку [8].

Для обмеження нелегальної торгівлі статтею 36 мисливського закону 1897 року визначалося, що для продажу м’яса потрібно представити свідоцтво про походження дичини. Такі свідоцтва містили назву виду та кількість дичини, а видавали її особи, уповноважені для проведення полювання [9].

Галицьке мисливське товариство мало інтерес до зменшення чисельності випадків браконьєрства, тому лобіювало запровадження на законодавчому рівні сертифікатів. Ще на зборах товариства 4 липня 1880 року було прийнято звернення до Галицького сейму про запровадження сертифікатів походження дичини та організацію складів для зберігання м’яса дичини [10].

Галицьке мисливське товариство неодноразово через пресу зверталося до влади з нагадуванням до виконання вимог щодо продажу м’яса із сертифікатом походження [11].

Зважаючи на низьку правову культуру у Галичині на переломі XIX століття, що виявлялася у розвиненому браконьєрстві та нелегальній торгівлі, важко достовірно оцінити рівень споживання мисливської продукції. Так, за даними статистичного звіту 1888 року дохід від полювання і риболовства обраховувався лише у держаних господарствах і сягав 159368 злотих, що становило в середньому 67,5 гроша із гектара.

Вартість імпортованої мисливської продукції з Австро-Угорщини у 1896 році становила 1246468 злотих, а експорту – 4027420 злотих. Частку Галичини у цьому товарообігу точно встановити неможливо, але з достовірністю можна сказати, що найбільшим споживачем дичини й хутра було населення краю. Галичина доставляла до Відня значну кількість кабанів, козуль, оленів, зайців. Відень був найбільшим споживачем мисливської продукції Галичини. Так, жителі міста Відня у 1893 році спожили 2534 голів оленів, диких кабанів –

844 голови, козуль і серн – 11675 голів, зайців – 441843 голів, козулячого м’яса – 22070 кг. іншої розробленої дичини – 31570 кг, фазанів і глухарів – 44216 голів, куріпок та інших птахів – 177520 голів.

Львів і Краків споживали значну частину дичини (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Споживання дичини в м. Львові по роках 1881 – 1895

Рік	Олені, голів	Кабани масою до 17 кг, голів	Великі кабани, козулі, дикі кози, голів	Зайці, голів	Перната дичина голів	Розроблена дичина всіх видів, центнерів	Фазани, глухарі, тетеруки, голів	Рябчики, куріпки, дикі гуси і качки, голів	Болотні птахи, голів	Перепілки, дрозди і інші птахи, голів
1881	1	80	1250	8350	12740	30	330	4050	1040	7320
1890	4	140	1850	12050	15825	45	610	4560	695	9960
1891	3	105	1990	13020	17295	55	635	4320	1360	10980
1892	2	160	2150	14060	19910	51	630	4820	3280	11720
1893	2	110	2440	14280	8590	50	620	4360	2470	11400
1894	9	120	2600	15630	18260	70	1190	6400	2380	9480
1895	6	145	2470	15030	17780	60	1110	6350	1640	10680

За свідченням "Шематизма Королівства Галичини" [12], у 1899 році населення Львова сягало 109 тис. осіб. Жителі міста Львова за період 1891 – 1895 рр. у середньому споживали 102507 кг дичини. У містах утворювалися спеціальні організації, які торгували дичиною, купували туші, розробляли на частини і продавали на вагу.

Таблиця 2

Споживання дичини у м. Кракові з 1890 по 1896 роки

Рік	Олені, голів	Кабани, голів	Козулі, голів	Зайці, голів	Перната дичина, голів	Розробленої дичини, центнерів
1890	7	32	701	10645	24062	601
1891	35	45	757	9138	19854	358
1892	12	79	747	10138	24250	867
1893	11	54	796	12127	27715	649
1894	28	54	915	16115	25807	894
1895	19	56	795	12229	21882	628
1896	19	22	776	12905	16154	609

Ціну на м’ясо встановлювали залежно від виду тварини. Так, у 1899 році у Львові склалися такі ціни: олень благородний – 0,35 – 0,45 злотого за 1 кг, дикий кабан – 0,25 – 0,30 злотого, зайці – по 1 – 1,20 злотого за голову, вальдшнепи – по 1 злотому, борсуки – по 3 злотих за голову.

Значну частину м’яса вивозили з Австро-Угорщини. Так у 1894 році вивезено 25116 центнерів м’яса дичини вартістю 2511600 злотих, у 1895 році – 17635 центнерів вартістю 1573200 злотих. Основними споживачами дичини, яку вивозили з Австро-Угорщини, були Франція, Німеччина, Великобританія, Швейцарія, меншою мірою – Гамбург, Бельгія, а також навіть Єгипет, Америка і Канада. Заячі та кролячі шкурки були вивезені з Австро-Угорської монархії у 1894р. на 379256 злотих, у 1895р. – на 543610 злотих, у 1896р. – на 252470 злотих. У 1896 році вивезено найбільше шкірок до Німеччини вартістю 186800 злотих і до Бельгії – 58360 злотих.

Шкури козулі з Австро-Угорської імперії у 1894 році вивезено на 2262755 злотих, у 1895 році – на 2056985 злотих, у 1896 році – на 1768720 злотих. Шкури козуль переважно вивозили до Німеччини, Франції, Швейцарії, Сполучених ШтатівАмерики.

Загальна вартість вивезених з Австро-Угорської монархії дичини, шкурок козуль, зайців, кролів, а також хутра мисливських тварин у 1896 році становила 4027420 злотих.

До Австро-Угорщини також імпортували мисливську продукцію (табл. 3).

Вартість імпортованої мисливської продукції у 1896 році сягала 1246468 злотих, а експорту – 4027420 злотих, що становило позитивне торгове сальдо для Австро-Угорщини у сумі 2780952 злотих. Яку частину становить Галичина у цьому товарообігу, точно не було встановлено, але відомо, що найбільшим споживачем дичини і хутра є населення краю. Відомо, що Галичина постачала Відню значну кількість кабанів, козуль, оленів, зайців. Відень був для Галичини найбільшим споживачем її мисливської продукції. Так, жителі міста Відня у 1893 році спожили 2534 оленів, диких кабанів, козуль і кіз 11675 голів, зайців 441843 голів, козулячого м'яса 22070 кг, фазанів і гусей 44216 голів, куріпок та іншого птаства – загалом 177520 голів.

Таблиця 3

Вартість привезеної до Австро-Угорщини мисливської продукції

Рік	Вартість привезеної до Австро-Угорщини мисливської продукції, злотих			
	заячі і кролячі шкурки	шкури козуль	хутро	дичина
1894	174150	606345	863900	32480
1895	267620	751960	696900	32695
1896	130810	505910	568100	41648

З повітів Східного підгір'я у 1895 році було відправлено 7693 кг дичини, з цієї кількості поштою – 5567 кг дичини, 1226 кг відправлено до Австро-Угорщини, а за межу імперії – 900 кг. Три повіти, а саме: Добромильський, Самбірський і Косівський – вивозили понад 1000 кг кожен (разом 4498 кг дичини). Три інші повіти – Ліско, Стрий і Надвірна – висилали від 730 до 681 кг. У зв'язку з порівняно невеликою чисельністю звірини вартість її постійно зростала й ставала надто високою. Тоді, коли в Австрії та Чехії заєць без шкірки коштував 0,30 злотих, у Галичині він коштував утричі більше. Зайця можна було купити за 0,20 злотих, але вже у торгівця, який купив дичину у браконьєра і перепродував її [13].

Ф. Рожинський і Е. Шехтель у книзі "Економічне значення мисливства для нашого краю", яка вийшла у 1921 році, зазначали, що у Польщі при 30-мільйонному населенні продукція мисливства становила 53,4 млн. кг м'яса, тобто 1,78 кг на одну людину на рік. На думку авторів, ці показники не є вже й такі великі, оскільки у Росії на одного мешканця припадало близько 20 кг м'яса дичини, а у Королівстві Польському дещо більше – 22 кг. На думку авторів книги, м'ясо дичини у XIX столітті на території Австро-Угорської імперії становило 10 % від усього споживання м'яса [14].

Нині в Івано-Франківській області площа мисливських угідь становить 989 тис. га. У них на початку 2010 року кількість оленів становила 1659 голів, козулі – 4811, кабанів – 1865 голів. За останні п'ять років ліміт добування копитних тварин зріс. Так, у 2005 році він становив 211 голів, тоді як у 2009 році – 332 голови. У середньому лише на 50 % використовується ліміт добування мисливських тварин. Найвищим рівень використання ліміту був у 2007 році – 66 %, а найнижчим – у 2009 році – 42 %. За видами тварин найнижчий рівень використання ліміту визначено для оленя (27 % у 2006 році і 60 % – у 2007 році), а найвищий – для козулі, який становив 77 % у 2007 році.

Із запланованих до відстрілу 121 голови козулі у 2009 році в області фактично добуто 69 голів. Загалом в області отримано від реалізації ліцензій на право добування копитних тварин 95,8 тис грн., а за надання послуг єгерською службою – 86,4 тис. грн, реалізовано м'яса – 4,5 тонни на суму 53 тис. грн. Від проведення полювання на копитних тварин отримано доходів – 235,2 тис. грн. (18,7 %).

Низький рівень доходу пов'язаний із порівняно невеликим обсягом реалізації м'яса копитних тварин. Так, середня маса одного оленя в області становить 53 кг. Із відстріляних 69 голів козулі реалізовано 811 кг м'яса, або 11,7 кг з однієї особини, а з відстріляних 59 голів дикої свині реалізовано м'яса 2948 кг, або 50 кг із однієї особини.

Загалом користувачами Івано-Франківської області за 2009 рік добуто 5363 голів хутрової дичини, у тому числі: 4408 голів зайця-русака, 937 голів лисиці, 18 вовків. За

реалізацію відстрільних карток на право полювання на хутрову дичину користувачами отримано дохід на суму 435,2 тис. грн., що становить 34,6 % у структурі отриманих доходів.

Пернатої дичини всіма користувачами мисливських угідь добуто 22147 голів, у тому числі 2279 голів сірої куріпки, 698 перепілки, 10 рябчиків, 7 гусей, 8476 качок, 5356 лисок, 1944 куликів, 3337 голубів. За реалізацію відстрільних карток на право полювання на пернату дичину мисливські користувачі області отримали дохід у сумі 316,5 тис. грн. У структурі доходів доходи від реалізації відстрільних карток на пернату дичину за 2009 рік становлять 25,1 %. Усього отримано доходів від організації полювання на всі види дичини у 2009 році 1020 тис. грн. (81 %), а 19 % припадає на інші надходження. Порівняно з 2008 роком хутрових тварин у 2009 році добуто на 14 % менше, а пернатих на 18 % більше. Незначний дохід дає реалізація поголів'я з вольєрних господарств. Із загального поголів'я 196 голів тварин реалізовано 39 голів на суму 43855 грн., тоді як витрати на утримання вольєрів становили 106,1 тис. грн. [15].

Якщо врахувати, що 4408 голів зайця-русака важать близько 6 тонн м'яса, 22 тисяч пернатої дичини – близько 10 тонн, то разом з виходом м'яса від копитних, який становить 4,5 тонни по області, від мисливства отримано близько 20 тонн м'яса дичини. Чисельність населення Івано-Франківської області становить 1400 тис. осіб, і на одного жителя припадає 14 грамів м'яса дичини на рік.

Висновок. Споживання мисливської продукції у Галичині має стійку тенденцію до зменшення. Нині споживання продукції полювання порівняно з початком XX століття значно зменшилося: у 1881 – 1895 роках споживання м'яса дичини по місту Львову становило 1 кг на одну особу, а нині на одного мешканця Івано-Франківської області припадає близько 14 грамів на рік (у понад 70 разів менше). З одного гектару мисливських угідь отримано доходу 1,27 грн., тоді як у Галичині у 1888 році дохід з одного гектару мисливських угідь становив 67,5 гроша, за які можна було придбати понад два кілограми м'яса дикого кабана. Нині за 1,27 грн. можна придбати 40 грамів свинячого м'яса, що у понад 50 разів менше, ніж у 1888 році. Повністю відсутні надходження від реалізації трофеїв, не проводиться іноземний туризм, а економіка Галичини на початку XX століття мала по цих статтях порівняно великі доходи.

Економічне значення мисливського господарства нині фактично не досліджене. Тому для ефективного ведення мисливського господарства із урахуванням господарського досвіду інших країн потрібно в подальшому продовжувати дослідження даної теми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Wykazy myśliwskie // Łowiec Polski. – 1909. – № 4. – S. 60.
2. Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski. – 1900. – № 16. – S. 11.
3. Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1899. – № 17. – S. 11
4. *Mniszek A*. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 12. – S. 145 – 147.
5. *Krogulski S*. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876 – 1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S. 36.
6. *Krogulski S*. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876 – 1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S. 8.
7. *Krawczynski W*. Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – S. 7 – 16.
8. *Pawlik S*. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2 – 6.
9. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S. 32 – 34.
10. *Krogulski S*. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876 – 1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S. 23.
11. Ustawa a jej wykonanie//Łowiec – 1899. – № 1. – S. 6 – 7.
12. Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1895. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1895. – S. 26.
13. *Pawlik S*. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2 – 6.

14. *Rożyński F., Dr. E. Schechtel.* Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa: Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921 – S. 28 – 29.

15. Статистичне спостереження 2-тп мисливство річна по Івано-Франківській області за 2009 рік.

Prociv O. P.

HUNTING SECTOR IN ECONOMY OF GALYCHYNA FROM THE MIDDLE OF THE XIXth TILL BEGINNING OF THE XXth CENTURIES: MEANING AND GENERAL CHARACTERISTICS

Ivano-Frankivske Regional Forest and Hunting Administration, Lviv Regional Institute of State Management

At the end of the XIX century Galychyna which was the part of Austro-Hungarian Empire imported 2.500 tons of game meat on 2.5 million zloty. Trade of game meat was concentrated mainly in the big cities because the prices there were the highest. At this period inhabitants of Lviv city consumed 102 tons of wildfowl per year. Every year inhabitants of city Cracow consumed 20 deers, 50 wild boars, 800 deers, 12 thousands of hares, 20 thousands of wildfowl. About 40 per cent of game was exported to another regions of Empire and outside the country.

Key words: Austro-Hungarian Empire Halychyna, hunting, economy.

Процив О. Р.

СЕКТОР ОХОТОВЕДЕНИЯ В ЭКОНОМИКЕ ГАЛИЦИИ СЕРЕДИНЫ XIX – НАЧАЛА XX СТ.: ЗНАЧЕНИЕ И ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ивано-Франковское ОУЛОХ, Львовский региональный институт государственного управления

На переломе XIX века Галиция, входившая в Австро-Венгерскую империю, импортировала 2,5 тысячи тонн мяса дичи на сумму 2,5 млн. злотых. Торговля мясом дичи была сосредоточена в основном в больших городах, где цены были самыми высокими. В этот период жители города Львова потребляли 102 тонны мяса дичи в год. Город Краков потреблял ежегодно в среднем 20 голов оленей, 50 кабанов, 800 косуль, 12 тыс. зайцев, 20 тыс. голов пернатой дичи. Около 40 % добытой дичи экспортировали в другие регионы империи и за ее пределы.

Ключевые слова: Австро-Венгерская империя, Галиция, охота, экономика.

E-mail: oleg1965@meta.ua

Одержано редколегією 19.03.2010 р.